
MORFOLOGIA VALORATIVA I CANVI SEMÀNTIC. EL PROCÉS DE SUBJECTIVACIÓ DEL SUFIX *-ET/ETA* EN CATALÀ ANTIC*

EVALUATIVE MORPHOLOGY AND SEMANTIC CHANGE. THE PROCESS OF SUBJECTIFICATION OF THE SUFFIX *-ET/-ETA* IN OLD CATALAN

JORDI M. ANTOLÍ MARTÍNEZ
ISIC-IVITRA / IIFV / IULMA / Universitat d'Alacant
jordi.antoli@ua.es

Resum: El sufix *-et/eta* presenta en català contemporani tres valors: (a) un de menys subjectiu, pel qual modifica l'extensió o la intensitat del significat denotat pel lexema; (b) un de subjectiu, pel qual valora positivament o negativament la base que modifica; i (c) uns valors pragmàtics, de caràcter intersubjectiu, vinculats a l'expressió de la cortesia o l'atenuació. Aquesta situació en sincronia és resultat d'un procés diacrònic de canvi semàntic. Per explicar-lo, hem analitzat semànticament el sufix *-et-eta* en català antic amb dades de corpus i hem explicat les tendències de canvi observades. D'acord amb els resultats, i seguint la tendència d'(inter)subjectivació definida per E. C. Traugott, el sufix passa de denotar valors vinculats a la dimensió i l'extensió durant els s. XIII i XIV, a desenvolupar uns nuclis més subjectius especialment durant els s. XV i XVI, vinculats a la valoració subjectiva o emocional. I, fins i tot, des de la darrereria del s. XV es documenten usos del sufix de caràcter intersubjectiu. Hem explicat el procés com a resultat de la convencionalització d'implicatures conversacionals, fruit de metonímies del tipus CAUSA & EFECTE.

Paraules clau: (inter)subjectivació, català antic, diminutiu, lingüística diacrònica, semàntica, sufix valoratiu.

(*) Aquest estudi s'ha dut a terme en l'Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA (ISIC-IVITRA) (Programa per a la Constitució i Acreditació d'Instituts Superiors d'Investigació Cooperativa d'Excel·lència de la Generalitat Valenciana, Ref. ISIC/012/042), i en el marc dels projectes i grups de recerca següents: «El català antes y después de Pompeu Fabra (s. XVII-XXI)» (PID2021-128381NB-I00); «GestINFIL» (PID2021-126858NB-I00), VIGROB-125 (UA) i GITE-09009-UA.

Siga'ns permès d'expressar, en aquesta nota, el nostre agraïment al Dr. Josep Martines pels seus consells durant la redacció d'aquest article.

Abstract: The suffix *-et/eta* has three values in contemporary Catalan: (a) a less subjective one, by which it modifies the extension or intensity of the meaning denoted by the lexeme; (b) a subjective one, by which it positively or negatively evaluates the lexeme it modifies; and (c) some pragmatic values, with an intersubjective nature, linked to the expression of politeness or attenuation. This situation in synchrony is the result of a diachronic process of semantic change. To explain this situation, we have semantically analysed the suffix *-et/-eta* in Old Catalan with corpus data and explained the observed trends of change. According to the results, and following the trend of (inter)subjectification defined by E. C. Traugott, the suffix goes from values linked to dimension and extension during the 13th and 14th centuries, to developing more subjective nuclei especially during the 15th and 16th centuries, linked to subjective or emotional evaluation. And even from the end of the 15th century onwards, inter-subjective uses of the suffix are documented. We have explained the process as a result of the conventionalisation of conversational implicatures, the result of metonymies of CAUSE & EFFECT type.

Key words: (inter)subjectification, Old Catalan, diminutive, diachronic linguistics, semantics, evaluative suffix.

1. INTRODUCCIÓ¹

El sufix *-et/eta* en català és el més freqüent de la classe dels sufixos denominats valoratius (Bernal 2015: 209; Cabré 2002, 743; *GNV*; *GIEC*; Pérez Saldanya, Sifre & Todolí 2004: 236-239). En la llengua contemporània aquest sufix presenta dos grans nuclis semàntics: d'una banda, descriu una característica dimensional (és el valor pròpiament *diminutiu*), de manera que la *cadireta* de l'exemple (1a) designa una 'cadira de mida inferior a l'ordinària'. De l'altra, expressa una valoració subjectiva del parlant, positiva o negativa, que s'afeg a la base modificada pel sufix (valor denominat en alguns llocs *afectiu*), de manera que l'adjectiu sufixat *boniqueta* de (1b) no expressa un grau inferior de bellesa (interpretació incompatible amb el fet que l'adjectiu aparega quantificat per *molt*), sinó que aporta la idea d'afecte. Fins i tot, en alguns contextos, aquesta expressió subjectiva es desdibuixa i en casos com (1c) el sufix esdevé, en el context d'un oferiment, una estratègia intersubjectiva per a fer més abellidor, més atractiu, el producte a l'interlocutor.

1. Les abreviatures que usarem en aquest article són: *es.* = *espanyol*, *E* = *escriptor*, f_i = *freqüència absoluta*, h_i = *freqüència relativa*, *it.* = *italià*, *P* = *parlant*, *s.* = *segle*, *s.v.* = *sub voce*.

- (1) a. El xiquet petit està assegut en una *cadireta* que li va fer son pare abans que nasqués. (Rovira, Joan J.: *Maquis i masovers*, 2011; *CTILC*)
 b. Què em passa que quan estic content m'agrada contar-ho tot a Roser...? Lluís diu que és molt *boniqueta*; jo també ho dic..., i molt rossa. Estaré enamorat? (Mulet, Maria, *Pere*: 1978; *CTILC*)
 c. És insuportable! Són tan pesats! Tan infantils! El fet que jo tingui catorze anys a ells no els fa ni fred ni calor, hòstia, i que rucs que són! La mare, amb allò d'avui «T'he fet l'arrosset que t'agrada tant...». (Simó, Isabel-Clara: *Prime time. Irreverències*, 2019)

I.1 CARACTERITZACIÓ SEMÀNTICO-FUNCIONAL DELS SUFIXOS VALORATIUS

La sufixació és un recurs ben conegut del camp de la morfologia valorativa. A l'hora de classificar els valors que prenen les construccions valoratives, Grandi i Körtvélyessy (2015: 10) diferencien, d'una banda, entre un nucli associat a l'avaluació de caràcter descriptiu (centrada en les característiques objectives) i l'avaluació qualitativa (és a dir, que manifesta els sentiments i les opinions subjectives del P/E sobre algú o alguna cosa). I, de l'altra, entre els nuclis que expressen avaluació positiva i negativa, respectivament. En tots dos eixos, l'afix valoratiu expressa la desviació de l'element avaluat respecte d'un estàndard o valor per defecte de caràcter convencional. La taula 1 presenta els diferents tipus de construccions valoratives classificades en els eixos anteriors (descriptiu/qualitatiu, positiu/negatiu) segons la proposta de Grandi i Körtvélyessy (2015).

	Perspectiva descriptiva	Perspectiva qualitativa
Desviació cap a l'extrem positiu	AUGMENTATIUS augment variació d'edat	MELIORATIUS intensificació afecte autenticitat/prototipicitat expressió de posició social
Desviació cap a l'extrem negatiu	DIMINUTIUS disminució variació d'edat	PEJORATIUS aproximació/reducció/atenuació menyspreu expressió de posició social hipocòric

Taula 1. Classes de construccions valoratives classificades en eixos segons la proposta de Grandi i Körtvélyessy (2015: 12) (adaptació i traducció de l'autor)

Les categories presentades no són, però, estanques i és freqüent que un afix diminutiu o augmentatiu prengui també valors melioratius o pejoratius, com ocorre en el cas del català, llengua en la qual «els sufixos diminutius s'usen igualment amb valor afectiu, cosa que explica que no hi haja sufixos afectius pròpiament dits» (GNV: 347).

Gràcia i Turon (1998), en un estudi sobre els sufixos apreciatius en català, ofereixen una tipologia més detallada de la semàntica del sufix diminutiu. Aquesta proposta, resumida en la taula 2, diferencia dos grups de significats: els que modifiquen semànticament l'arrel quant a l'extensió i els que en modifiquen la intensitat. Afegim, per a cada tipus, alguns dels exemples aportats per les autores.

Valor	Sentit	Categoria de la base	Exemples
Extensió	Modificació de l'extensió física de l'objecte (en l'espai)	noms	<i>caseta, llibret</i>
	Modificació del nombre d'elements d'un conjunt	noms	<i>grupet, ramet</i>
	Modificació de l'extensió física dels elements d'un conglomerat	noms	<i>raïmet, plugeta</i>
	Modificació de l'extensió temporal (edat o durada)	noms	<i>germanet / conillet / viatget / horeta / estoneta</i>
Intensitat	La intensitat d'una propietat	adjectius (graduables)	<i>altet</i>
	La intensitat en alguns noms	noms	<i>oloreta, airet</i>

Taula 2. Classificació semàntica dels valors dels sufixos valoratius d'acord amb la proposta de Gràcia i Turon (1998)

Aquesta tipologia no inclou, però, els valors amb què el parlant, mitjançant el sufix valoratiu, afegeix un valor emocional al lexema, és a dir, expressa un sentiment positiu o negatiu respecte del concepte que denota el radical. Aquests valors, de fet, considerats sovint com a inferències contextuais, de caràcter pragmàtic, han estat habitualment desatesos o descrits de manera superficial. Això no obstant, els sufixos valoratius aporten un seguit de valors emocionals que es poden identificar, classificar i jerarquitzar, i que són comparables en perspectiva interlingüística, com s'ha començat a estudiar en els darrers anys seguint l'aportació pionera de Wierzbicka (1984, 1991). En aquest sentit, Ponsonnet (2018) presenta una tipologia d'aquests valors emocionals que aporten els diminutius en perspectiva interlingüística i hi diferencia les emocions «serioses» (és a dir, de gran intensitat emocional) de les «lleugeres» (és a dir, de poca intensitat emocional, ordinàries i sovint associades al món infantil). Oferim una síntesi d'aquesta tipologia en la taula 3.

Tipus	Valor
Emocions lleugeres	Diversió, afecte, aprovació, familiaritat; desaprovació.
Emocions serioses	Menyspreu
	Afecte
	Compassió
	Amor romàntic o sexual
	Admiració i respecte
	Confort, control

Taula 3. Tipologia de connotacions emocionals dels diminutius segons Ponsonnet (2018) (adaptació i traducció de l'autor)

Més enllà d'actuar com a marcadors de l'actitud emocional del P/E, els sufixos valoratius arriben a desenvolupar altres funcions pragmàtiques (identificades com a intersubjectives en estudis com els de Jara 2021) i, de fet, seguint la proposta de Dressler i Barbaresi (1994: 206), sovint «emotions are accidental to the pragmatic meanings of speech acts, although certain emotions may very frequently be associated with certain speech acts. When they do, they modify the strength of the illocutionary act». Així, doncs, en un exemple com «Che regalino delizioso! Che gioia!», el component emocional d'alegria «triggers a higher degree of strength in the act of thanking»: intensifica l'expressió de gratitud.

1.2 ELS SUFIXOS VALORATIUS EN PERSPECTIVA DIACRÒNICA

La polisèmia que presenten molts dels sufixos valoratius i, en particular, *-et/eta* en català contemporani és la manifestació en sincronia d'un procés de canvi semàntic. Seguint uns plantejaments cognitivistes en l'anàlisi, Prieto (2015: 22-23) proposa que el concepte 'mida' constitueix el significat primer, el més bàsic, dels afixos valoratius, enfront d'altres propostes que situen en l'origen del valor diminutiu el concepte 'infant(esa)' (per exemple, Jurafsky 1996 o Mutz 2015). Prieto justifica aquesta proposta pel fet que la percepció d'aquesta propietat en un mateix i en el món és una capacitat fonamental per als humans, tant des d'una perspectiva psicològica com biològica i, doncs, és molt rellevant en la categorització humana.

El vincle entre els valors 'mida inferior a l'estàndard', 'infant(esa)' i 'afecte' és, partint d'aquest punt, evident: «We typically observe in children two main features: littleness and endearment. Children are little and dear to us» (Prieto 2015: 27). Aquest vincle l'aprofita Ponsonnet (2018) per a formular la hipòtesi que els valors emocio-

nals del diminutiu emanen de contextos pragmàtics vinculats als infants o a la cura. Partint d'aquestes connotacions emocionals, passarà a expressar la diversió, l'afecte, la familiaritat, l'aprovació i altres emocions qualificades per l'autora com a «lleugeres». La tercera fase en el desplegament dels valors emocionals del diminutiu és l'expressió d'emocions considerades «serioses», com la compassió, el control o l'admiració, desvinculades ja del tot al context infantil originari. Més en concret, Ponsonnet (2018: 24) estableix alguns patrons en l'evolució de les emocions «lleugeres» a les «serioses», tot i que assumeix que es tracta de categories i tendències flexibles. En són exemples els patrons: *afecte > compassió* (per especialització), o *familiaritat/proximitat > confort de les rutines familiars > control*.

El motor principal d'aquest canvi semàntic en els sufixos valoratius és, d'acord amb Mutz (2015: 144), un procés de base metonímica de reinterpretació del significat induïda pel context (seguint la proposta de Traugott i Dasher 2002), la qual «can be based both on reinterperational hearer strategies and on innovating speaker strategies used for expressive purposes» (Mutz 2015: 147). Això fa possible que el sufix passe de denotar una propietat empíricament avaluable (com la mida o l'edat) a expressar una avaluació subjectiva. El pas d'uns valors als altres ja ha estat descrit amb la tendència de la subjectivació (Mutz 2015), mentre que les funcions pragmàtiques que desenvolupa s'han explicat amb el concepte de pragmaticalització (que es pot relacionar en aquest cas amb el procés d'intersubjectivació descrit per Traugott 2010 o Traugott & Dasher 2002), pel qual les funcions pragmàtiques del diminutiu es convencionalitzen fruit d'implicatures conversacionals (Mutz 2015).

1.3 EL NOSTRE ESTUDI

En aquest context, el nostre estudi pretén dur a terme l'anàlisi semàntica del sufix *-et/eta* en català antic, des dels primers textos conservats i fins al s. XVI, moment en què el sufix ja ha desplegat bona part dels valors de tipus subjectiu i fins i tot intersubjectius que constatem en la llengua contemporània. Partint d'aquesta anàlisi, descriurem i provarem d'explicar les tendències de canvi observades. No farem, en canvi, una anàlisi morfològica del sufix; sobre aquest aspecte, vegeu els treballs sobre el català contemporani de Bernal (2015), Cabré (2002) o Pérez Saldanya, Sifre & Todolí (2004: 237-239), o del català antic de Rull (en premsa).

Per descriure i explicar el procés de canvi lingüístic que donarà lloc als valors subjectius i intersubjectius de *-et/eta* fins al s. XVI, fonamentem l'estudi en les dades obtingudes del Corpus Informatitzat del Català Antic (CICA), un corpus històric,

diacrònic i general de la llengua catalana. S'han recuperat tots els casos del sufix al corpus (amb totes les formes del paradigma flexiu i també les variants gràfiques) i s'ha estudiat la mostra datada entre els s. XIII (1a documentació del sufix) i s. XVI.

Són 4486 els exemples de mots amb el sufix *-et/eta* recuperats del CICA; d'aquests, n'hem analitzat 2366 (52,7%). La resta d'exemples han estat exclosos perquè *-et/eta* es troba fixat i no es pot considerar sufix, ja que ha perdut el valor diminutiu o afectiu que aportava al constructe. És el cas de mots com *bruneta* ('Roba de llana tenyida, generalment de color fosc'; *DCVB*, s. v. *bruneta*, 1), *blanquet* ('Pólvora o pasteta blanca que s'empra per emblanquir la cara'; *DCVB*, s. v. *blanquet*, 2) o *rajoleta* ('Rajola acolorida de blau i blanc o de verd i siena i blanc i envernissada'; *DCVB*, s. v. *rajoleta*, 2); però també és el cas d'alguns cognoms (com *Llobet*²) i topònims (com *Collet*, *Balmeta*, etc.).

Les dades recuperades han estat analitzades qualitativament i quantitativa, i interpretades mitjançant les eines teòriques de què ens forneix la Lingüística Cognitiva i la Gramàtica de Construccions basada en l'ús, d'acord amb la proposta de Traugott i Trousdale (2016), la *Invited Inferencing Theory of Semantic Change* (IITSC) de Traugott (2012) i el concepte de (*inter*)*subjectivació* (d'acord amb la proposta de Traugott i Dasher 2002), seguint el model d'aplicació a la morfologia nominal que presenten els estudis de Martines (1997, 2020a).

2. ANÀLISI DELS RESULTATS

La taula 4 sintetitza l'estructura semàntica del sufix *-et/eta*, amb els valors que hem identificat en català antic. Hi acarem les denominacions que usarem amb les que prenen en les tipologies complementàries de Gràcia i Turon (1998) i de Ponsonnet (2018), que prenem com a referència d'aquest estudi, en el cas que els valors hi apareguen recollits.

2. Llobet, Llovet, «Diminutiu de llop» (Moll 1982: 288)

Denominacions de l'estudi	Denominacions en les tipologies de referència
EXTENSIÓ	Tipologia de Gràcia i Turon (1998)
EXTENSIÓ FÍSICA INFERIOR	Modificació de l'extensió física de l'objecte (en l'espai)
QUANTITAT D'ELEMENTS INFERIOR	Modificació del nombre d'elements d'un conjunt
EXTENSIÓ TEMPORAL INFERIOR	Modificació de l'extensió temporal (edat o durada)
HIPOCORÍSTIC AMB ANTROPÒNIMS	-
INTENSITAT	Tipologia de Gràcia i Turon (1998)
INTENSITAT INFERIOR (D'UNA PROPIETAT)	La intensitat d'una propietat
INTENSITAT INFERIOR (D'UN FENOMEN)	La intensitat en alguns noms
IMPORTÀNCIA INFERIOR	
EXACTITUD	-
EMOCIÓ	Tipologia de Ponsonnet (2018)
EMOCIONS ASSOCIADAES A LA INFANTESA	Emocions lleugeres
COMPASSIÓ	Emocions serioses: compassió
AFECTE	Emocions serioses: afecte
MENYSPREU	Emocions serioses: menyspreu

Taula 4. Estructura semàntica del sufix *-et/eta* en català antic, acarada amb les tipologies de referència de l'estudi

En els apartats que segueixen analitzarem i datarem³ cadascun dels valors, i formularem una hipòtesi sobre l'origen de cada cas.

2.1 EXTENSIÓ FÍSICA INFERIOR

El valor més usual amb què es presenta el sufix *-et/eta* en tot el període estudiat, ja des del s. XIII, és aquell amb què expressa que la realitat denotada per la base té unes dimensions físiques inferiors al que és ordinari entre els elements de la mateixa classe. Modifica, amb aquest valor, bases nominals que designen elements materials, com éssers vius (animals, persones, vegetals) (2a), objectes (2b i c) o unitats del relleu (2d i e) i espais en general. Alguns dels casos més freqüents al corpus són: *ampolleta*, *altaret*, *anelleta*, *bambolleta*, *bandereta*, *banquet*, *barqueta*, *barralet*, *bastonet*, *brandonet*, *cabasset*, *cabaneta*, *cadafalet*, *cadeneta*, *cambreta*, *caminet*, *caseta*, *campaneta*, *capelleta*, *capeta*, *capseta*, *castellet*, *cel·leta*, *ciriet*, *cofrenet*, *creueta*, *cullereta*, *escudelleta*, *gerreta*,

3. En l'adscripció cronològica dels casos, prenem la datació dels textos que ofereix el CICA. Aquesta circumstància pot endarrerir la datació d'algun dels valors, ja que el corpus usa la data de còpia del text i no la de l'original.

illeta, llanceta, llotgeta, mantellet, mantonet, ocellet, olleta, panet, penonet, pedreta, placeta, puget, raconet, saquet, tauleta o torreta.

- (2) a. si de somera / mama la llet, / lo *chich potret* / may porà ser / cavall llauger (Roig, *Spill*: 9119)
 b. L'ermità ach temptació que ab i *petit coltellet* que portava, aucies aquell hom. (Llull, *Meravelles* IV: 229)
 c. los dits boemians li havien furtats huyt sous que tenie en un *drapet* (*Lleida* I: 72v)
 d. E con agren feta vella, la ra part del naveli no pòch montar i *yleta pocha* que y ha, e ra nau ve en terra (*Viatges*: 160)
 e. se més per hun *caminet* estret (*Decameró*: 386)

És molt usual en la llengua antiga que es precise l'extensió física per mitjà de la coaparició del sufix valoratiu i els adjectius *petit* (2b), *poc* (3d) i *xic* (2a). Els tres es documenten arreu del domini lingüístic, per bé que *xic* és molt més freqüent en textos valencians des del s. xv.

2.2 QUANTITAT D'ELEMENTS INFERIOR

Amb noms col·lectius, expressa que el nombre d'elements que integren el conjunt és inferior a l'estàndard. No es tracta pròpiament d'un significat diferenciat del d'EXTENSÍO FÍSICA INFERIOR en la mesura que la realitat designada té sempre uns límits físics donats. Es tracta d'un sentit secundari d'aquell derivat d'una inferència de base metonímica, del tipus CAUSA PER EFECTE (Peirsman & Geeraerts 2006: 295-296), fruit de la contigüitat dels trets 'dimensió' i 'quantitat' en els noms col·lectius. Si assumim la premissa que tot element té extensió física:⁴

+[EL CONJUNT TÉ UNA EXTENSÍO FÍSICA INFERIOR A L'ORDINÀRIA]+ i +[EL CONJUNT TÉ UN NOMBRE D'ELEMENTS MENOR A L'ORDINARI]+ → +[PER TANT, UN NOMBRE D'ELEMENTS MENOR A L'ORDINARI PROVOCA QUE EL CONJUNT TINGA UNA EXTENSÍO FÍSICA INFERIOR A L'ORDINÀRIA]+

D'aquesta manera, quan el sufix s'afeg a la base *bosc*, passa d'expressar que el referent 'Té una extensió inferior a un bosc' a indicar que 'Té menys arbres que un bosc', de manera que passa de focalitzar-s'hi l'extensió a destacar la quantitat.

4. Seguim, en la manera de representar les inferències invitades, el model usat per J. Martines (2021, entre altres llocs).

Aquest és un valor poc habitual en català antic, que es documenta des de la primera meitat del s. xv (a-c).

- (3) a. entrà en un *bosquet* lo qual era en aquella encontrada molt bell (*Decameró*: 367)
 b. la donzella, com tenia algun enamorat e lo amava en strem grau, dava-li un *ramellet* de flors (Martorell, *Tirant*: 953)
 c. en temps de moros no faltaren bisbes sancts per als servents del Senyor, que com a ovelletes a *ramadets* estaven per diverses parts d'Espanya dispargides (Beuter, *Història*: 164)

2.3 EXTENSIÓ TEMPORAL INFERIOR

És molt usual des del s. XIII que el sufix *-et/eta* modifiqui l'edat (4a) del referent humà denotat per la base nominal (4a-c).

- (4) a. eyl dit Franssoy sí-s n'anave ves so d'en Prats, ferer, per sercar i sua *nabodeta* (*Cort*: 242)
 b. Neguna monge negú no veyá, sinó una monge xica de edat [...]. E, en l'altre die, la *mongeta* lo y demanà. (*Exemples*: 314)
 c. Y aquí pringueren [...] una fila donzela y un *filet* y un fil de Mo Agostí de Maria Bestart (*Memorial* II: 55)

Es tracta d'un context relativament freqüent l'origen del qual es pot explicar fàcilment com a resultat, de nou, d'una inferència de base metonímica del tipus EFECTE PER CAUSA (Peirsman & Geeraerts 2006: 295-296) fruit de la contigüïtat que hi ha entre els trets 'dimensió' i 'edat' en els éssers vius, que comporta assumir que fins a l'adultesa la dimensió manté una correlació amb l'edat:

+[L'INDIVIDU TÉ UNA DIMENSÍO INFERIOR A L'ORDINÀRIA EN L'INDIVIDU ADULT]+ I +[L'INDIVIDU
 TÉ UNA EDAT INFERIOR A L'INDIVIDU ADULT]+ → +[PER TANT, L'EDAT INFERIOR DE L'INDIVIDU
 COMPORTA UNA DIMENSÍO INFERIOR A L'ORDINÀRIA EN L'INDIVIDU ADULT]+

Amb aquest valor, el sufix és particularment freqüent amb noms que designen individus de grups d'edat no adults per a expressar que la persona se situa al límit inferior de la categoria. Documentem *fadrinet(a)* (5a), *jovenet(a)* (5b), *minyonet(a)* (5c), *mosset(a)*, *rapacet(a)* (5d), *xiquet(a)* i *vaiilet(a)*; hi hem inclòs casos d'adjectius substantivats.

- (5) a. víu venir moltes veus una *fradrineta* de edat de VIII en VIII anys appellada Úrsola (*Alcavota*: 209)

- b. lo dit roffià és home *jovenet* que ara comense a posar barba (*Lleida* V: 27v)
- c. tinguí jo una *minyona* de edat de setse mesos molt dolenta (*Lleida* VII: 199r)
- d. vós teniu dos *rapacets*, e han feta malea (Sant Vicent, *Sermons* VI: 146)

Partint de contextos com els anteriors, durant la segona meitat del s. xv, en textos valencians, arribarà a lexicalitzar-se el constructe *xiquet* amb el significat 'Persona en el període comprés entre el naixement i la pubertat', format sobre l'adjectiu substantivat *xic* (6a i b).

- (6) a. yo crech que aquell *chiquet* deu ésser fill del seu Mafomet. (Martorell, *Tirant*: 1196)
- b. sa senyoria, vehent aquell *chiquet* e sabent la gran sanctedat sua, alegrà's de singular alegria (Villena, *Vita*: 255)

També es pot combinar amb noms que expressen referents no humans: animals (7a i b) o éssers sobrenaturals conceptualitzats amb atributs humans (c):

- (7) a. nós som venguts a hora e a punt que podem haver València, e així haurem la galina e puys los *polets* (Jaume I, *Fets*: 108v)⁵
- b. víu ia serpent qui portave i patit laó, e tench-lo per lo col amosegat [...]. E après la serp coria i gran leó cridant e braydant e faent gran dol, sí que semblave bé que li pesàs com la serp s'anportave lo *laonet*. (*Grasal*: 47vb)
- c. Los dyables se tornaran donzelles, axí com en lo temps de Noè, e emprenyar-se han e cuydar-s'an tenir fills, e seran *dyablets* e offegar-los han de nit (Sant Vicent, *Sermons* VI: 234)

En tots els contextos previs, conviuen les nocions EDAT INFERIOR i EXTENSIO FÍSICA INFERIOR. Durant la segona meitat del s. XIII, però, ja apareix un primer exemple en què el sufix no expressa EDAT sinó DURADA. Afegit a un mot temporal, *-et/eta* expressa una durada més breu del que és convencional, com ocorre a *estoneta* (8a i b). El valor EXTENSIO FÍSICA INFERIOR s'ha desvinculat ja, del tot, del valor primer, físic, del sufix. També expressa durada inferior a l'ordinària quan es designen realitats vinculades a esdeveniments duratius, com en els casos de *cançoneta*, *oracioneta* o *verset* (8c i d). El valor DURADA és, però, poc usual al corpus.

- (8) a. e a cap d'una *estoneta* (*Clams* I: 37)
- b. E cap de *stoneta* vench lo dit delat, menant ovellas sues (*Batle* I: 28)

5. En el cas de (7a), en què la base modificada ja expressa la noció 'cria', el diminutiu amb el valor d'EDAT INFERIOR permet diferenciar la cria de la gallina de l'insecte paràsit homònim.

- c. per tot lo cor de la clerecia sia continuat sol·lempnialment e acabat ab lo *verset* (*Cerimoniós* II: 273)
- d. aquí lo bisbe de gràcia féu-li una *oracioneta* latina (*Antiquitats* I: 104)

2.4 HIPOCORÍSTIC AMB ANTROPÒNIMS

L'addició de sufixos és una de les estratègies més usual en la generació d'hipocorístics, juntament amb el truncament. Amb aquest concepte ens referim específicament als «sobrenoms o renoms referits a noms de pila i a cognoms i també els referits a altres elements del món familiar afectiu» (Cabré Monné 2002: 891). En origen, el sufix s'afegeix al nom de pila (potser truncat) (9a-d) o al llinatge (9e)⁶ per a aportar el valor EDAT INFERIOR, de manera que marca la persona identificada com a infant o jove. Podia aprofitar també per a distingir pare i fill del mateix nom (9a) (Bartra en premsa) o quan són designats amb el llinatge (9e), però no és una condició necessària.

- (9) a. Conparech da[va]nt en P[ere] de Golmés, justícia de Cocentayna, *Martinet de Sagra*, fill e hereu d'en Martín de Sagra, çænrere deffunt (*Cocentaina* II: 871)
- b. *Elvireta*, filla que fo de la dita na Francesca e d'en P[ere] Ruicet (*Pergamins* II: 113)
- c. una infanta apellade *Ursoleta*, de edat de x anys (*Alcavota*: 180)
- d. Dels que estudien ab lo prinsep és *Lloyset* lo més chic (*Liori*, *Epistolaris* II: 126)
- e. auhí que·l dit Bernat Vergili digués e·n *Tonet*, fill d'en Bernat Tona, que anàs a Muntuyri (*Cort*: 264)

Però paral·lelament i des d'antic també trobem el sufix afegit a noms que identifiquen persones adultes (10a-c), en contextos en què no s'aplica la restricció d'edat i sovint amb nom de dones (10a i b), però no solament (10c).

- (10) a. Na *Marieta*, muller d'en Bernat Gilibert, texidor qui està prop Sent Julià, testimoni (*Clams* II: 172)
- b. *Jacmeta*, muller d'en Guillem Corsach, tudriu e curadriu d'en Guillem Corsach, nét seu (*Reintegració* I: 381)
- c. E d'açò hi ha carta feyta lo dit dia e reebuda per son fiyl d'en *Ramonet* Aguiló, notari de Tàrrega (*Paeria*: 22r)

Per tant, la finalitat de l'addició del sufix al nom de l'infant devia ser la de diferenciar-lo d'altres homònims destacant-ne un tret particular: la joventut. I era

6. Sobre l'etimologia del cognom Tona, vegeu Moll (1982: 158).

possible que aquest sobrenom assignat per raó d'edat es mantingués quan l'individu ja no pertanyia als grups d'edat dels infants o joves i, doncs, sols hi restava la funció distintiva sense denotar edat. Les connotacions emocionals associades a l'hipocorístic, d'afecte i familiaritat, que són nuclears en l'hipocorístic en català actual (Cabré Monné 2002: 891), devien ser secundàries en català antic, derivades del valor primer d'edat i del context d'ús d'aquest apel·latiu.

Per bé que es tracta de casos poc nombrosos, també trobem el sufix afegit a malnoms, com a (11), on el malnom possiblement destaca una característica física i el sufix la caracteritza quant a l'edat.

- (11) lo dit don Martí Maça tenia una fembra en lo bordell, néta de Pascual Roïz, corder, appellada la *Negreta* (*Oriola*: 28v)

Els hipocorístics i, en general, els sobrenoms devien ser en la llengua antiga, com ho són en la contemporània (Cabré Monné 2002: 891), propis del registre col·loquial. La presència d'hipocorístics i malnoms al corpus estudiat es concentra majoritàriament en un tipus de textos molt concret: els llibres de cort, que transcriuen processos judicials. En aquest sentit, ja observa Moll (1982: 24-25) que:

Aquest segon nom no apareix normalment en els documents, on es procurava donar el nom que diríem «oficial» o «legalment reconegut» de cada individu. Però venia un moment en què la repetició d'un mateix nom aplicat a diverses persones feia insegura llur identificació documental, i aleshores els notaris o escrivans medievals posaven esment a fer constar el sobrenom per establir distinció entre un Ramon i un altre Ramon o entre una Berenguera i una altra Berenguera.

2.5 INTENSITAT INFERIOR (D'UNA PROPIETAT)

Quan s'afix el sufix a un adjectiu que expressa una propietat graduable (pot ser tant una qualitat inherent o contingent, o un estat), el sufix *-et/eta* indica que se situa en un grau inferior a l'estàndard denotat per la base. El primer cas que documentem d'aquest valor és *grandeta* al *Llibre dels Fets* de Jaume I (12a), constructe mitjançant el qual s'expressa que el nivell del riu que travessen és elevat, però sense que arribi a 'gran'. Aquesta és la interpretació que cal fer també dels casos (12b-g), amb adjectius referits a qualitats com la densitat (12b), la dimensió (12c), la quantitat (12d), el sabor (12e), la temperatura (12f) o l'estat de conservació (12g), per exemple. En la mesura que expressen una qualitat o estat graduable, aquests adjectius poden ser quantificats, de manera que es precisa encara més la intensitat de la propietat denotada (12e). Si es

compara amb el significat EXTENSIÓ FÍSICA INFERIOR, aquest nou valor presenta un grau de subjectivitat major en la mesura que la percepció de la intensitat requereix en molts casos l'aplicació d'habilitats de pensament de rang superior i l'activació d'un gran cabal de coneixement enciclopèdic; això s'il·lustra, particularment, en casos com els de (12d) o (12g).

- (12) a. E anam-nos-en e l'aygua era bayxada, d'Uyl de Cona, e no molt; e passam meyns de nadar, mas l'aygua era encara *grandeta*, que dava tro a les talles de la sella als cavals. (Jaume I, *Fets*: 170r)
- b. E van los hous en la cassola menant menant. E no-s volen coura guayre, mas que sien *blanets*. (*Potatges*: 194)
- c. E l'hom [...] sanguini [...] és *grasset*, cantant, alegre, ardit e benigne. (*Tresor*: 160)
- d. quant a la quitasió, conserten com manarà, que encara que sia *alteta*, bon pagar la farà tenint tantes coses bones (Liori: *Epistolaris* II: 28)
- e. E aquesta salsa vol ésser *algun tant agreta*. (*Coch*, 43)
- f. primer dat-lo-li ab oli, picat e cuyt, *calentet* posat en lo dia dues vegades. (*Cavall*: 81)
- g. Ítem, hun altre cubertor dins lo mateix coffre listat de listes blaves e blanques ja usat ab la sotana de cànem groch e blau e una flassada cardada ja usada e *velleta* (*Illes* XV-34: 34r)

Convé aclarir que, com observen ja Dressler i Barbaresi (1994) o Gràcia i Turon (1998), semànticament l'addició del sufix valoratiu a una base adjectiva que expressa ja 'mida petita' (com *menudet* o *xiquet* a (13a) i (13b)) denota un grau extrem d'inferioritat; això s'explica perquè «el significat denotatiu de la base coincideix amb el del sufix i això fa que es percebi com una intensificació» (Gràcia & Turon 1998: 30, n. 28). Fora d'aquests contextos, però, considerem que també pot actuar com a intensificador d'altres adjectius que expressen el grau inferior d'una qualitat o d'un estat, com demostra el fet que els adjectius puguen aparèixer quantificats per *molt* (13c) o en una construcció superlativa (13d). Aquesta matisació és important per a explicar l'origen del valor emocional de compassió a partir de contextos com *pobret* o *solet* en què el sufix intensifica una qualitat o un estat avaluat com a negatiu.

- (13) a. E dix que no-s sab com ha nom, mas que és un hom *menudet* vestit de burell (*Alcavota*: 195)
- b. fon esta batalla prop de una villa *chiqueta* que-s deya Scisso (Beuter, *Història*: 114)
- c. Amor vos portava per molt aspra serra fogint en Egipte, infant *molt chiquet* (Fenollar, *Passi*: 2632)
- d. E lavòs, delliberà lo rey de fer tot lo que volien per cobrar certs cavallers qui los de la Onió tenien per rehenes. E *lo pus solet que poch*, ell hi En Bernat de Cabrera tiraren a Fraga (*Sumari* I: 135)

És singular, per com és de freqüent i primerenca (segona meitat del s. XIII), l'aparició d'adjectius que denoten color amb el sufix *-et/eta*. Diversos autors han identificat aquest ús del diminutiu en perspectiva interlingüística i coincideixen a observar que «the diminutive diminishes the intensity of the color and/or blurs the precision of the characters by which the color is identified» (Dressler & Barbaresi 1994: 119). D'aquesta manera, hem d'interpretar que en els casos com els de *blanquet*, *blauet*, *roget*, *verdet*, *vermellet* o *claret* i *fosquet* documentats al corpus (14a-c) la intensitat o les propietats del color denotades per la base adjectival es troben atenuades, que la qualificació és aproximada. En el cas de *claret* i *verdet*, l'adjectiu acabarà denominant al s. XVI (segons les dades de corpus), per metonímia, unes varietats de vi (14d) i el constructe es troba, doncs, lexicalitzat.

- (14) a. III peces d'estanfort d'arràs la ina de color *verdet* e groch (*Clams* I: 39)
 b. ab aquels anave un jove hom qui ha la barba *rogeta* (*Illes* XIV-29: 218)
 c. fes que sia un poch *claret*, perquè ell se reposarà en la nit e tornar-s' a spès. (*Coch*: 94)
 d. En la ciutat mateyxa de Tarragona se fan vins blanc, *claret* y vermell excel·lentsíssims. (*Grandeses*: 229)

Per bé que és poc usual, amb aquest valor de gradació també hem trobat al corpus l'adverbi *llunyet* (15a) (1a doc. s. XIIIb), la locució adverbial *de matinet* (15b) (primera meitat del s. XVI) o el quantificador *poc* (15c) (des de la primera meitat del s. XV) i la locució adverbial derivada *a poquet a poquet* (15d) (primera del s. XVI):

- (15) a. faem·los metre en celada en ia riba, *lunyet* de la mar (Jaume I, *Fets*: 114v)
 b. Los confreres dels Ignocents, *de matinet*, en la presó del bisbe, lo reberen confrere com als altres sentenciats (*Antiquitats* I: 89)
 c. yo, no pense sinó *hun poquet*, só dapnat (Sant Vicent, *Sermons* VI: 142)
 d. si vós fermau aquest desig dins vostre cor ab una corda, molt fort, de oració y estudi, vós, *a poquet a poquet*, podreu haver a mi avesant·vos·hi (*Spill de la vida*: 18r)

El valor INTENSITAT INFERIOR D'UNA PROPIETAT es documenta durant la segona meitat del s. XIII i presenta ja aleshores una gran evolució respecte del valor primer vinculat a l'extensió física o temporal. No obstant l'anterior, també s'observa que fins a la fi del s. XV s'associa a unes bases adjectivals semànticament molt limitades, que expressen edat o mida i color, i hi ha també l'adjectiu *sol* i l'adverbi *lluny*. Tot i que el canvi s'esdevé en una fase prèvia al període estudiat, podem formular la hipòtesi que el valor INTENSITAT INFERIOR D'UNA PROPIETAT evoluciona dels significats EXTENSIO FÍSICA/TEMPORAL INFERIOR fruit d'una inferència (CAUSA PER EFECTE) com aquesta:

assumint que les categories ontològiques tenen nuclis prototípics i límits difusos definits per certes propietats graduables (inicialment, l'edat o la mida):

+ [L'ELEMENT TÉ LA PROPIETAT EDAT/MIDA DISMINUÏDA RESPECTE DEL PROTOTIP DE LA CATEGORIA]+
 i + [L'ELEMENT MANTÉ UNA SEMBLANÇA PRÒXIMA, PERÒ NO EXACTA, AMB EL PROTOTIP DE LA CATEGORIA]+ → + [PER TANT, LA DISMINUCIÓ DE LA PROPIETAT EDAT/MIDA RESPECTE DEL PROTOTIP EN L'ELEMENT PROVOCA QUE AQUEST FORME PART DE LA CATEGORIA DE MANERA APROXIMADA]+

2.6 INTENSITAT INFERIOR (D'UN FENOMEN)

En casos com els de (16), documentats des de la segona meitat del s. XIV, el sufix, aplicat a bases nominals, gradua la intensitat d'un fenomen (al corpus, fenòmens atmosfèrics o una sensació corporal) que no és material però que és perceptible mitjançant sentits diferents de la vista: en (16a) la velocitat del vent, en (16b) l'augment de la temperatura fruit de la febre o en (16c) el volum de les rialles. Aquest valor pot entendre's com a resultat de la generalització de INTENSITAT INFERIOR (D'UNA PROPIETAT), de manera que el sufix deixa d'estar restringit, amb aquest significat, a adjectius i adverbis i des del s. XIV s'aplica també a substantius.

- (16) a. [e]l ventijol era deffora, a l'*exaloquet* sí que a hora de bona paraula foren a II milles prop del port de Cadaqués. (Muntaner, *Crònica*: 75vb)
 b. ab aquell refredament vench-li *cremoreta* de febra (Muntaner, *Crònica*: 83vb)
 c. Saps per què·t par graciosa? Per tal com t'escolta de bon grat e·t fa *rialletes* (Metge, *Somni*: 226)

2.7 IMPORTÀNCIA INFERIOR

Des de la segona meitat del s. XIII comencen a aparèixer casos en què el sufix *-et(a)* s'afeg a una base nominal que no expressa, a diferència del que ocorria amb els valors anteriors, una avaluació d'una propietat o d'un fenomen físicament perceptible.

- (17) a. Esdevenç-se que en la cort del emperador avia i jutglar, molt avinent hom, e quant víu que la emperadriu fo en presó e que no trobava cavaler qui la volgués descolpar, fo molt irat e exí·s de la cort, e anà de terra en terra dient com l'emperadriu d'Alamania avien falsament reptada d'aytal cosa; tant que·l juglar venc en la nobla ciutat de Barcelona, e anà·sse'n al palau hon lo chomte de Barcelona [...]. —Amic —dix lo chomte— ben siats vós vengut, e prec·vos que·m digats per què estats consirós. —Sènyer —dix lo

juglaret—, si vós sabíets la raó, ja no us maravelariets de mi con són conciuorós ne feló. —Amic —dix lo chomte— prec-vos que-m ho digats, e si yo us hi pusc ajudar en res, yo u faré volenters. —Sènyer —dix lo *juglaret*—, yo hé estat lonc temps en la cort del emperador d'Alamaya e ara falses lausengers han acusada madona la emperadriu ab l'emperador d'un cavaler qui és en la cort. (Desclot, *Crònica*: II.49)

- b. E avia en la sua cella IIII o v *avoyletes*, e no avia qui les li menàs a la pastura ne les gordàs. (*Diàlegs*: 44r)

A l'exemple (17a), de la *Crònica* de Bernat Desclot, el sufix deu presentar ja aquest valor, IMPORTÀNCIA INFERIOR; no és coherent una interpretació referida a l'edat, ja que no se'ns aporta més informació sobre aquest tret del personatge i en altres llocs se'l qualifica de «hom» i que ha estat «lonc temps en la cort del emperador d'Alamaya». De la mateixa manera, a (17b) no s'expressa que el subjecte posseïa unes ovelles de mida inferior al que és ordinari, sinó que l'escriptor qualifica de poc important aquesta possessió. Es tracta, doncs, d'uns primers exemples d'un valor clarament subjectiu, ja que aquesta avaluació no es fonamenta en cap experiència empírica, sinó en el judici del P/E. Altres exemples d'aquest valor procedents del corpus són (18a-e):

- (18) a. tantost soparem ab la frescor, e, après d'algunes *cansonetes* e d'altres solaços, serà ben fet de anar dormir (*Decameró*: 74)
- b. Una sola cosa sé que-t poria profitar [...], ço és: algun poch de bé si has fet per Jesuchrist, és a saber, alguna *obreta* de caritat, pietat o misericòrdia als pobres seus, encara que-m pens que serà poca cosa (*Curial*: 282)
- c. lo condestable [...] té un negoci de inportànsia sobre certa jurisdicció de uns llocs seus, y a cada *coseta* ve a consultar (Liori, *Epistolaris* II: 52)
- d. Dir-li has de la crida / q[ue] ara as sentida, / lo que-ns mana servir / l'emparador Cèsar. / Quasi un poch burla[n]t / p[er]què no se'n spant, / quasi ab rialletes / y bones *parauletes*, / ella ja-s ten benigna, / molt bé te scolterà. (*Illes* XVI-17: 420)
- e. Eren nomenats los títols d'aquells *reguli* o *subreguli*, que vol dir «reyets» o «sots-reyets», com en lo realme de Nàpols són nomenats prínceps, que són títols y dignitats de fills de reys. (Anyes, *Abdon*: 125)

Cal remarcar que en molts casos l'ús del sufix valoratiu duu associada, contextualment, una determinada càrrega connotativa: a (17b) i (18b) se'ns transmet una certa noció d'HUMILITAT; en altres casos, pot associar-se a la idea de FRIVOLITAT (18a i d).

La filiació d'aquest nou valor, IMPORTÀNCIA INFERIOR, pot ser doble: és evident que pot mantenir un vincle —de tipus metonímic CAUSA PER EFECTE— amb el valor EXTENSIO FÍSICA INFERIOR, ja que les característiques 'petit' i 'poc important' solen

anar associades. Per tant, entenen per importància la capacitat que té algú, alguna cosa o algun fenomen per a incidir sobre la realitat:

+[L'ELEMENT (ÉSSER, COSA, FENOMEN) TÉ UNA EXTENSIO FÍSICA INFERIOR A L'ORDINÀRIA EN LA CATEGORIA]+ I +[ALGÚ AVALUA QUE L'ELEMENT (ÉSSER, COSA, FENOMEN) TÉ POCA CAPACITAT D'INCIDIR SOBRE LA REALITAT]+ → +[L'EXTENSIO FÍSICA INFERIOR COMPORTA UNA CAPACITAT MENOR D'INCIDIR SOBRE LA REALITAT]+

Podrien entrar també dins de la categoria IMPORTÀNCIA INFERIOR els casos de *brouet* de (19a) i el de *potatget* de (19b). Interpretem que transmet la idea de 'menjar lleuger' o 'de poca categoria', amb un valor del sufix que encara pot trobar-se en la llengua contemporània, com es desprén de les paraules del gastrònom Llorenç Millo (1997: 56) quan diu de l'arròs que «tanta és la seua pobresa que la gent, quan es refereix a algú d'ells, no li diu mai arròs de tal o qual ingredient, sinó merament *arrosset*, un diminutiu que amaga l'escassa categoria culinària que hom li dóna».

- (19) a. Si vols ffer *brouet* de gualines hó de cabrit, prin amelles perades (*Potatges*: 199)
 b. *Potaget* de gratonada. Pren pollastres que sien mig rostits en ast, e après tallar-los has axí com si·ls havies a donar a ton senyor (*Coch*: 45)

Però l'evolució d'aquest nou valor és fàcil de descriure també des del valor INTENSITAT INFERIOR (D'UN FENOMEN): partint d'exemples com els de *cremoreta* (16b) o *dolorettes* (16d), és fàcil d'inferir la qualitat 'poc important'.

2.8 EXACTITUD

Des de la segona meitat del s. xv, trobem el valor EXACTITUD, que no s'ha apuntat en la bibliografia sobre el sufix *-et/eta* en català, però que sí que s'ha reportat en altres llengües (Jurafsky 1996). En la llengua antiga, el sufix expressa que es designa exactament l'extremitat del referent físic denotat per la base; d'aquesta manera, *cantonet* no denota una 'aresta petita', sinó el punt més extrem, en aquest cas, d'una aresta (20a i b). Es retroba en català contemporani en contextos molt semblants, amb substantius que expressen la idea de 'vora' o 'extrem' d'alguna cosa (21a i b), però fruit del blanquejament semàntic ha arribat a perdre aquesta restricció i en exemples com (22c i d) resta només la noció EXACTITUD.

- (20) a. uns vint-i-cinch estudiants [...] foren arribats al *cantonet* del carrer que done a la plaça del Bordell (*Estudi* III: 179)

- b. lo emperador pujà al *cantonet* de l'altar per veure les relíquies de l'altar (*Antiquitats I*: 130)
- (21) a. en es fossar hi trobaren es seu manton, clavat d'un *cantonet* en terra amb una estaca (Castelló i Guasch, Joan: *Rondaies d'Eivissa*, 1955; *CTILC*)
 b. amb la *punteta* del dit li tocaria la cicatriu de la cara. (Coll, Josep: *Dos taiüts negres i dos de blancs*, 2013; *CTILC*)
 c. Hem aparcat [...] i eixim per una petita porta a Russafa, al *coret* de València. (Ulisses20, «Bona nit, som els operaris»; blocs.mesvilaweb.cat)
 d. Aquest arròs que fem nosaltres queda solt, amb un lleuger socarrat a sota i al *puntet* («Recepta de... arròs de muntanya amb bolets»; cuinateca.cat)

Aquest valor d'EXACTITUD es pot originar en contextos com els de (20a i b) en què el referent és l'extremitat física d'un espai i, doncs, hi conviuen els trets d'exactitud i d'extensió física inferior. Fruit d'un procés metonímic (CAUSA PER EFECTE; Peirsmann & Geeraerts 2006: 295-296) es vinculen els trets 'dimensió' i 'exactitud'. En contextos en què es fa referència a elements amb una dimensió física delimitada:

+[L'EXTREM D'UN ESPAI TÉ UNA EXTENSIO FÍSICA MENOR A L'ESPAI SENCER]+ I +[COM MÉS REDUÏT ÉS L'ESPAI, MÉS EXACTA ÉS LA LOCALITZACIÓ]+ → +[PER TANT, L'EXTREM D'UN ESPAI COMPORTA UNA LOCALITZACIÓ EXACTA]+

2.9 EMOCIONS ASSOCIADAES A LA INFANTESA

El sufix *-et/eta* apareix molt sovint, com ja apunta la bibliografia consultada, en contextos vinculats amb el món infantil, en els quals combina els valors primers (EDAT INFERIOR i MIDA INFERIOR) amb un seguit de connotacions emocionals associades que són indèstriables, principalment AFECTE i FAMILIARITAT.

Aquest valor degué originar-se en contextos en què el sufix, amb el valor EDAT INFERIOR, s'afegia a noms que designen graus de parentiu aplicats a infants (22a-d). Els contextos podrien haver estat, concretament, aquells casos en què el P/E manté una relació de parentiu amb l'infant al qual es fa referència (22a, 22c-e) o els exemples en què es vol transmetre un to d'empatia (22b), ja que permeten una connotació afectiva i de familiaritat.

- (22) a. E-l senyor rey [...] [e]m fehia a saber que escombràs lo castell de Gerba de fembres et d'infants e m'aparallàs bé de deffendra [...]. Et con jo ho sabí, jo noliegé una nau a escar [...] et mis-hi ma muller et II *fillets* que m'havia un de II anys e altre de VIII meses (Muntaner, *Crònica*: 140rb)

- b. Pendran lo *fillet* o *filleta* per dar-li dolor al cor e per capolar-lo-li davant (Sant Vicent, *Sermons* VI: 235)
- c. «Vós, *nebodet* molt car, sou fadrinet chiquet a la vista dels hòmens» (Villena, *Vita*: 258)
- d. Ay, la mia Senyora! ¿Y què faré yo que lo meu *fillet* se mor? (Villena, *Vita*: 347)
- e. Joanet, q[uè] t'eres fet, lo meu *fillet*? (*Illes* XVI-18: 425)

El valor EMOCIONS ASSOCIADES A LA INFANT(ESA) resulta dels exemples anteriors fruit d'un seguit d'inferències de base metonímica del tipus CAUSA per designar EFECTE (Peirsman & Geeraerts 2006: 295-296):

1. +[L'INDIVIDU TÉ UNA EDAT I MIDA INFERIOR A L'ESTÀNDARD ADULT+ i +L'INFANT ES DEFINEIX PER TENIR UNA EDAT I MIDA INFERIOR A L'ESTÀNDARD ADULT]+ → +[PER TANT, ÉS UN INFANT]+
2. +[L'INDIVIDU ÉS UN INFANT]+ i +[EL P/E TÉ AFECTE PER L'INDIVIDU]+ → [PER TANT, EL P/E MANIFESTA AFECTE PER L'INFANT]+
3. +[EL P/E SENT AFECTE PER L'INFANT]+ i +[L'AFECTE SE SENT PELS INDIVIDUS AMB QUÈ ES TÉ FAMILIARITAT]+ → +[PER TANT, EL P/E TÉ FAMILIARITAT AMB L'INFANT]+

Des del s. xv se n'estén l'ús i el sufix amb valor EMOCIONS ASSOCIADES A LA INFANT(ESA) és molt usual aplicat a substantius que denominen parts del cos dels infants (al corpus: *boqueta*, *careta*, *denteta*, *frontet*, *galteta*, *maneta*, *meliquet*, *peuet*, *queixalet*, etc.), en les quals la mida inferior respecte de la de l'adult és evident, però on no es pot obviar una valoració afectiva (23a-c):

- (23) a. Per mala-ndreça / llur sanch se vessa, / pel *meliquet* (Roig, *Spill*: 9040)
- b. e d'aquí avant no li besava peus ni mans sinó solament la *boqueta*, *frontet* e *galtetes*, ab grandíssima amor e reverència (Villena, *Vita*: 25)
- c. Ell està lo més bonico del món y té ja tres *dentetes*, y altra està per exir. (Liori, *Epistolaris*: 128)

També des del s. xv s'usa amb bases nominals que expressen tot allò que es relaciona amb els infants, ja no solament amb elements inherents com són les parts del cos. En aquests casos, es desvincula el valor EMOCIONS ASSOCIADES A LA INFANT(ESA) del significat primer MIDA INFERIOR, ja que no sempre es pot fer una lectura dimensional. En exemples en què els objectes tenen convencionalment una extensió graduable segons la mida o edat del destinatari (24a i b) es pot mantenir la interpretació primera, però en els casos de productes propis d'infants (24c) aquesta lectura és més difícil i no és possible en el cas de realitats no materials (24d).

- (24) a. levà's lo mantell que abrigava, e en la mitat embolicà lo Senyor e de l'altra mitat li féu *capçalet* (Villena, *Vita*: 272)
 b. Tot par *robetes* / de criatura (Roig, *Spill*: 2082)
 c. yo, Senyora, us ajudaré a filar e texir los *bolquerets* (Villena, *Vita*: 150)
 d. Y de dia se regonex ja molt, fa moltes *raonetes* y riu ab qualsevol *joget* que li fasen. (Liori, *Epistolaris* II: 112)

Fins i tot el sufix pot aparèixer, també des del s. xv, modificant un adjectiu en contextos que no són compatibles amb la idea de disminució de la intensitat de la propietat denotada per l'adjectiu: a (25a) l'adjectiu apareix quantificat per *molt*, fet incompatible amb la lectura 'poc sa'. A (25b) no es vol dir que el subjecte és 'poc alegre', ja que és qualificat de «viu» o se'n diu que «may està segur, y par criatura de un any».

- (25) a. Cria's molt *sanet* y sens treball, que no és jens plorador. (Liori, *Epistolaris* II: 115)
 b. Juanico està lo més bonico del món. És molt gentil criatura. A mon parer, és-se molt mudat des que naxqué. [...] És tan viu y *alegret* que may està segur, y par criatura de un any. (Liori, *Epistolaris* II: 121)

Més encara, el valor EMOCIONS ASSOCIADES A LA INFANT(ESA) és l'únic possible quan el sufix modifica adjectius que expressen estats o qualitats no graduables (26a-e):

- (26) a. com la hagueren *faxadeta*, donaren-la en los braços de la sua mare. (Villena, *Vita* I: 20)
 b. E, tenint-lo la Senyora axí *bolcadet*, lo Senyor leixà lo plorar (Villena, *Vita* I: 270)
 c. may plora, sinó com vol mamar, y tantost com està *fartet* se adorm (Liori, *Epistolaris* II: 26)
 d. May à tengut jens de mal de ventre y, axí, à meses ja galtetes, que naxqué *buydet* (Liori, *Epistolaris* II: 26)
 e. a l'infanta [...] de llavós ensà, va *cholleta* (Liori, *Epistolaris* II: 80)

2.10 COMPASSIÓ

Des del s. xiv trobem alguns contextos del valor INTENSITAT INFERIOR (D'UNA PROPIETAT) en què el sufix *-et/eta* intensifica un adjectiu que denota una propietat negativa (principalment, *sol* i *pobre*) i en els quals es pot interpretar, afegida al significat primer, una certa connotació de compassió del P/E envers la persona qualificada. D'aquesta manera, en (27a) llegim que Crist vingué al món 'molt sol', però també que per això és 'digne de compassió'.

- (27) a. fo per Déus aordonat e fet que-l Creador de les coses visibles e no visibles, un fil seu, *solet*, de Déu lo Pare, vengués a la redempcion del humanal linatge (*Diàlegs*: 62v)
 b. los carcatrosos persegueixen a les gavines no per a matar-les a elles sinó per a menjar-se lo que purguen del ventre de esta manera, que corrent tras elles les vénen a estrènyer en tanta manera a les *pobretes* que de pura por que tenen les fan femtar (*Despuig, Colloquis*: 189)

Paral·lelament, també emana aquesta connotació de contextos en què el sufix, amb el valor IMPORTÀNCIA INFERIOR, s'afeg a bases nominals que denoten, principalment, col·lectius considerats convencionalment indefensos, com són els vells (28a) i les dones (28b).

- (28) a. Met-se en amor d'algunes *velletes* pobres e de poc poder (Llull, *Sancta Maria*: 90)
 b. Veureu *madoneta* simple, pobre, fent or[ació] ab una devotió extremade (*Illes XVI-31*: 465)

I, finalment, partint del supòsit que els infants són éssers indefensos, també és possible la interpretació emocional del sufix en molts exemples del valor EMOCIONS ASSOCIADES A LA INFANTESA, especialment en contextos en què les criatures són víctimes d'una circumstància negativa (29a-c). És particularment significatiu d'això el cas de (29a), en què el sufix apareix en un vocatiu per a mostrar compassió (ha estat víctima d'abús sexual), i afecte i familiaritat (és la filla de P) a un interlocutor no adult.

- (29) a. lo divendres a vespre, estant en lo llit dita minyona mig morta y descuberta, viu-li la natura tota llastimada. Y, vent açò, me pensí allí morir; y essent ja de dia prenguí la dita minyona y affalagant-la li dix: «*Filleta*, qui te ha fet aquest tan gran mal que tens así?, per què no m'ó as dit?»; y la minyona me dix: «Vós, mare, me pegareu si jo ho dich». Les hores jo li dix: «No-t pegaré, *filleta*, digues m'ó». (*Alcavota*: 180v)
 b. crech aureu ja sabut de la mort d'aquell *angelet* que nostre Senyor se n'à portat al cel, que cert o é molt sentit (Liori, *Epistolaris II*: 213)
 c. com encontrassen ab una pobra mare que acaptant ab dos *fillets* cegos de la naxença passava sa mísera vida (*Abdon*: 138)

Més enllà de possibles contextos pont com els anteriors, interpretem que aquest valor emocional, COMPASSIÓ, és el significat primer que aporta el sufix en alguns exemples documentats al s. XVI (30a-c). A l'exemple (c) el sufix no denota dimensió / edat / intensitat / importància inferior, i tampoc es vincula al món infantil. En un context com aquest, la lectura emocional COMPASSIÓ és l'única possible.

- (30) a. Nostre Senyor ó fasa com o pot fer perquè aquella *pecadoreta* no-s perda. (Liori, *Epistolaris* II: 122)
- b. Lo *mesquinet* / del doctor Plaça / se·ns embaraça / en cascun any, / ple de malany / e de unfors / y grans dolors, / pagant peccats / per ell causats / en son jovent. (Montmajor, *Descripció*: 1)
- c. De la mort de mon pare, mosenyor Berthomeu de Vilanova, que sie en la Glòria. [...] finalment, havent estat en la passió y gran agonia de la mort, ya de migdia en avant lo dit diumenge fins a les tres del dilluns, que morí com un *santet* y donà l'ànima a Déu (Vilanova, *Memòries*: 79)

Si entenem per propietat disminuïda la importància, l'edat, la riquesa o la companyia, com en els exemples documentats al corpus, la projecció metonímica (CAUSA PER EFECTE) que fa possible el canvi observat es pot expressar de la manera següent:

+ [UNA PROPIETAT DISMINUÏDA COMPORTA INDEFENSÍO] + i + [LA INDEFENSÍO GENERA COMPASSÍO] +
> + [PER TANT, LA PROPIETAT DISMINUÏDA GENERA COMPASSÍO] +

Des del s. xv es documenta, amb el valor COMPASSÍO, la combinació recursiva *-ell* + *et(a)* en contextos d'intensificació emocional. S'afeg fonamentalment a l'adjectiu *pobre/a* (31a i b), però també trobem un cas de *tendrelleta* (31c), que transmet les emocions associades a la INFANTESA.

- (31) a. darà paradís a un ladre *pobrellet* que li demanarà merçé (Villena, *Vita*: 175)
- b. és estat remuntat a noble hom, e de *pobrellet* fon gran eretat ab lo[s] donatius que·l dit rey don Pedro li donà. (*Sumari* I: 57)
- c. sols sa criança, / qu'és *tendrelleta*, / mentres l'alleta / la pot amar. (Roig, *Spill*: 9848)

Aquesta solució recursiva és singular pel fet que el sufix *-ell(a)*, com apunta Rull (en premsa), devia ser en català antic —i, més encara, al s. xv— un quasisufix amb una productivitat baixa o nul·la. Sí que es conserva fixat en alguns substantius o adjectius i en alguns d'aquests casos encara és transparent un cert valor diminutiu (*novell*, *portella*, *trossell*, per posar-ne alguns exemples documentats al CICA). Partint d'aquests mots, podria haver-se reïnterpretat la terminació *-ell(a)* fusionada amb el sufix *-et/eta* en contextos com els de (32a) i podria haver donat lloc a una variant intensiva *-ellet(a)*. Aquesta nova forma la trobem amb un valor emocional (d'afecte, de compassió) intensificant adjectius (32b) i, de forma aïllada, també es generalitzarà als substantius, amb connotació emocional (32b) o no (32c).

- (32) a. ell, testes deponent, ab hun peu temptà si ere uberta la *portelleta* del hostal, e sentint-la uberta, entrà-se'n dins (*Estudi* III: 181)

- b. O, marvellós fill de Déu! Vós, qui per la vostra gran potència e magnificència cloeu la terra dins la vostra mà, ara, vida mia, sou calfat e recreat ab aquests *pobrellets drapellets*. (Villena, *Vita*: 270)
- c. y affiges hun *fexellet* de porros verts (*Cavall*: 104)

2.11 ALTRES VALORS EMOCIONALS

Fora dels nuclis emocionals COMPASSIÓ i EMOCIONS ASSOCIADES A LA INFANTESA (afecte i familiaritat), trobem casos aïllats d'altres valors emocionals innovadors: a (33a) *manyeta* ('nom afectuós donat a la persona estimada'; *DCVB*, s. v. *manyet*, *-eta*) el sufix aporta un valor d'AFECTIVITAT i FAMILIARITAT que podríem relacionar, pel context (un vocatiu), amb el sufix als hipocorístics (§2.4). Fins i tot, a (33b) pren el valor AMOR ROMÀNTIC O SEXUAL de la tipologia de Ponsonnet (2018).

- (33) a. «Com y aveu mès tan poca sal? / Callau, *manyeta*, / que may fiu cosa millor feta.» (Gassull, *Somni*: 1)
- b. Lo darrer comiat al terme de ma hoyda arriba, en estil de semblants paraules: «Adéu sies, *manyeta*!», tancant la darrera síl·laba un desonest besar (Joan Roís de Corella, *Tragèdia de Caldesa*; apud *DCVB*, s. v. *manyet*, *-eta*)

Algun cas, documentat des del s. xv, permet interpretar un valor de MENYSPREU derivat per metonímia de la noció IMPORTÀNCIA INFERIOR:

- (34) a. E han en gran e cordial privadesa algunes *fembretes* que·ls fan escorxaments e·ls pelen les celles e lo front (Metge, *Somni*: 196)
- b. cantar *cançonetes* que totes toquen al paper de il·lícits toquaments e cogitacions e de males companyies (Sant Vicent, *Sermons* V: 92)

2.12 USOS INTERSUBJECTIUS

El sufix *-et/eta* amb els valors subjectius aprofitarà, ben aviat, com a recurs de caràcter intersubjectiu, en contextos en què el P/E vol persuadir o commoure l'oient o el lector. Entenem per intersubjectivitat «the way in which natural languages, in their structure and their normal manner of operation, provide for the locutionary agent's expression of his or her awareness of the addressee's attitudes and beliefs, most especially their 'face' or 'self-image'» (Traugott 2010). D'aquesta manera, en un exem-

ple com (35), en què el sufix pren el valor IMPORTÀNCIA INFERIOR, el L no expressa la percepció subjectiva que té sobre el referent avaluat (sobre si mateix), sinó la imatge que vol transmetre (de persona humil, de capacitats limitades) a l'oient.

- (35) Pere, si yo-t reconte solament aqueles coses que yo, i sol *homenet*, he sabudes per mi matex [...], ans nos falria dia, segons que-m pens, que paraules. (*Diàlegs*: IV)

L'ús del sufix valoratiu amb valors emocionals en la predicació (36a) o en les lectures pietoses (36b i c) s'ha d'entendre en molts casos, igualment, com un recurs lingüístic de caràcter intersubjectiu. El P/E usa el sufix per condicionar una determinada recepció del missatge per part del lector o de l'oient: pretén acostar-lo afectivament a la divinitat per mitjà del patetisme en la descripció d'escenes, particularment de la Passió o de la Nativitat. Com exposarem en un altre lloc (Antolí en premsa), l'aprofitament d'aquestes estratègies lingüístiques per a commoure l'oient o el lector poden contextualitzar-se en el marc (a) bé d'una tradició de la mística occidental dels s. XIV i XV que, amb figures com Ludolf de Saxònia, donarà pas a la *devotio moderna*, (b) o bé a una tradició espiritual pròpia en terres de llengua catalana, hereva de l'Esclatadura o de l'afectivitat agustiniana (Hauf 1980).

- (36) a. per quinya rahó la gent que era llavors infel se convertie per aquell pescador, hom *pobrellet*, que ara vehie lo contrari (Sant Vicent, *Sermons* VI: 185)
 b. lo *fillet* seu se alegrà de singular goig dins lo ventre de la dita mare [...] e axí, *closet* dins lo ventre, vehent davant sí la magestat divina vestida de carn humana, se agenollà per adorar aquella (Villena, *Vita*: 253)
 c. Jhesús beneÿt no l'infantàs en cambra, / mes, *pobrellet* s'és mostrat en lo segle (*Trobes*: 067)

En l'exemple (37), si considerem que l'E reporta les paraules del marit, situa l'ús del diminutiu en el context d'un acte de parla directiu, concretament en el cas d'una petició. El diminutiu en aquest exemple, més que graduar la durada temporal denotada per l'adjectiu *llarg* (o a més d'això), contribueix a fer més fàcil d'acceptar la sol·licitud al destinatari, que és algú situat jeràrquicament per sobre del parlant.

- (37) Don Juan, mon senyor, demanà llicència a Sa Majestat, despús ayr, per a poder-se'n anar [...] y dix que la pendria *llargeta* perquè volia vesitar sa casa y la encomienda (Liori, *Epistolaris* II: 8)

De l'ús pejoratiu del diminutiu (amb el valor IMPORTÀNCIA INFERIOR) deriva un ús intersubjectiu molt usual en pròlegs i altres paratextos. Aquests pròlegs, adreçats

a un dedicatari com a (38a) o al lector general com a (38b) i (38c), constitueixen de manera més o menys velada un oferiment —i, doncs, un acte de parla compromissiu— de l'obra al lector, ja que l'autor hi declara allò que es compromet a proporcionar al lector per mitjà de l'obra. L'ús del diminutiu en aquests contextos, amb el valor IMPORTÀNCIA INFERIOR, rebaixa les expectatives del lector i, per tant, l'obligació de l'autor, i alhora fa més fàcil una recepció amable (actua, doncs, com a estratègia de *captatio benevolentiae*), especialment en contextos com els de (38a) en què el lector és conegut i ocupa una posició social superior a la de l'autor.

- (38) a. La qual *obreta* mia a vós, senyor compte, hé volgut yo dedicar, no perquè digna sia de vostra noble senyoria [...], mas perquè, nua e flaca e per les mies ocupacions no corregida ne ab compliment, la favor del vostre nom la farà anar segura entre los grans (*Lançolat*: 4)
- b. podrà mirar y contemplar en lo spill spiritual, ço és, en aquest *libret*, lo fi del qual no és altre sinó amor de Déu e en quina manera lo amem. (*Spill de la vida*: 3r)
- c. Pròlech al christià lector. Esta és la causa, piadós y amat lector, q[ue] me à mogut a fer y compondre la present *obreta* (*Illes XVI-1*: 353)

Es tracta d'uns pocs casos en què aquest valor intersubjectiu s'afeg encara a un valor denotatiu, però que permeten definir ja uns contextos pont cap uns valors pragmàtics com els que identifiquen Dressler i Barbaresi (1994), entre d'altres, en perspectiva interlingüística.

3. TENDÈNCIES DE CANVI SEMÀNTIC I DE VARIACIÓ EN L'ÚS DEL SUFIX

3.1 Com en català contemporani (*GIEC*: 10.3.1.a), trobem el sufix afegit a bases de categories diverses: principalment a noms (comuns o propis; es documenta des dels orígens i li correspon un 91% de la mostra) i secundàriament a adjectius (s. XIII; 7,1%), a quantificadors quantitatius (s. XV; 1,4%) i a adverbis i locucions adverbials (s. XIII; 0,4%). En diacronia (taula 5), s'observa un lleu increment de la presència de les categories secundàries i, particularment, de l'adjectiu. Aquest increment es pot explicar pel sorgiment i l'expansió dels valors més subjectius del sufix, d'acord amb les dades que presentem en la taula 6.

Segle	Adjectiu		Adverbi		Quantificador		Nom		Total
	f _i	%	f _i	%	f _i	%	f _i	%	
s. XIII	6	1,7	1	0,3	0	0,0	341	98,0	348
s. XIV	19	5,6	6	1,8	0	0,0	312	92,6	337
s. XV	92	9,4	0	0,0	11	1,1	872	89,4	975
s. XVI	52	7,4	3	0,4	23	3,3	628	89,0	706
Total	169	7,1	10	0,4	34	1,4	2153	91,0	2366

Taula 5. Distribució en diacronia dels casos del sufix *-et/eta* segons la categoria gramatical de la base

3.2 Des d'una perspectiva semàntica, en català antic el sufix *-et/eta* presenta dos grans nuclis semàntics vinculats a l'extensió física (hi englobem els valors EXTENSIO FÍSICA INFERIOR i, amb una presència residual, QUANTITAT D'ELEMENTS INFERIOR) i temporal (amb el valor més freqüent HIPOCORÍSTIC, i també EXTENSIO TEMPORAL INFERIOR); en conjunt, constitueixen el 84,5% de la mostra entre els s. XIII i XVI.⁷ Això no obstant, el pes percentual que els correspon disminueix de forma continuada (s. XIII = 98%; s. XIV = 90,5%; s. XV = 82%; s. XVI = 78,2%) fruit del sorgiment i l'expansió de valors clarament subjectius, vinculats al marcatge de la intensitat o a l'expressió emocional des del s. XIV i, sobretot, als s. XV i XVI.

7. L'oscil·lació que s'observa en el pes del valor HIPOCORÍSTIC entre els dos primers segles de la mostra i els dos darrers pot explicar-se per la constitució del corpus, ja que els llibres de cort —rics en antroponímia— tenen un pes major en el tall corresponent als s. XIII i XIV, mentre que la tipologia textual dels segles següents és més variada.

Valor f _i		s. XIII		s. XIV		s. XV		s. XVI		Total	
		%	f _i	%	f _i	%	f _i	%	f _i	%	f _i
EXTENSIO	EXTENSIO FÍSICA INFERIOR	55	15,8	124	36,8	416	42,7	348	49,3	943	39,9
	QUANTITAT D'ELEMENTS INFERIOR	0	0,0	0	0,0	11	1,1	5	0,7	16	0,7
	EXTENSIO TEMPORAL INFERIOR	9	2,6	21	6,2	81	8,3	41	5,8	152	6,4
	HIPOCORÍSTIC	277	79,6	160	47,5	292	29,9	158	22,4	887	37,5
EXACTITUD		0	0,0	0	0,0	1	0,1	1	0,1	2	0,1
INTENSITAT	INTENSITAT INFERIOR (D'UNA PROPIETAT)	7	2,0	24	7,1	52	5,3	71	10,1	154	6,5
	INTENSITAT INFERIOR (D'UN FENOMEN)	0	0,0	2	0,6	9	0,9	8	1,1	19	0,8
	IMPORTÀNCIA INFERIOR	0	0,0	2	0,6	13	1,3	9	1,3	24	1,0
EMOCIÓ	COMPASSIÓ	0	0,0	3	0,9	31	3,2	13	1,8	47	2,0
	EMOCIONS ASSOCIADES A LA INFANTESA	0	0,0	1	0,3	64	6,6	51	7,2	116	4,9
	ALTRES	0	0,0	0	0,0	5	0,5	1	0,1	6	0,3
Total		348	100	337	100	975	100	706	100	2366	100

Taula 6. Evolució per segles de la freqüència absoluta dels valors semàntics del sufix *-et/eta* en la mostra estudiada

Es pot dir, doncs, que durant els s. XIII i XIV el sufix ha evolucionat poc des del valor que proposem com a l'etimològic, EXTENSIO FÍSICA INFERIOR, ja que els valors EXTENSIO TEMPORAL INFERIOR (i HIPOCORÍSTIC, que és una especialització de l'anterior amb antropònims) i INTENSITAT INFERIOR (D'UNA PROPIETAT, D'UN FENOMEN) deriven directament d'aquell fruit d'una inferència de base metonímica i comparteixen un grau menor de subjectivitat.⁸

La novetat s'esdevé a finals del s. XIV i, especialment, durant els s. XV i XVI, moment en què sorgeixen i s'expandeixen valors de caràcter més subjectiu: el que hem denominat IMPORTÀNCIA INFERIOR, encara associat a la idea d'intensitat; i els emocionals, centrats en dos nuclis: la COMPASSIÓ i les emocions lligades a la INFANTESA. De nou, aquests significats sorgeixen fruit d'una inferència invitada pel context i resulten d'una metonímia per la qual passa a designar-se l'efecte emocional per mitjà

8. L'etimologia del sufix no és, però, clara i, de fet, són diversos els autors que apunten que podria ser un manlleu tardà en llatí, pres de llengües celtes o germàniques, i que arriba a través de l'antroponímia (vegeu, com a mostra, Brüch 1926 o Hasselrot 1953; Rull en premsa fa una panoràmica més extensa de la qüestió).

de la causa que el provoca: la idea d'indefensió en el cas de COMPASSIÓ; el vincle afectiu i de familiaritat cap als infants, en el cas d'INFANT(ESA). Altres valors emocionals (AFECTE, MENYSPREU) són estranys al corpus i sovint es tracta de connotacions afegides a un altre valor del sufix. Contextualment, el sufix amb aquests valors més subjectius desenvolupa uns usos de caràcter intersubjectiu, com hem vist a § 2.12.

En la taula 7 sintetitzem l'estructura semàntica del sufix en català antic, amb els valors distribuïts segons el grau de subjectivitat que presenten, i en la figura 1 presentem gràficament els vincles que mantenen aquests valors:

- Subjectiu	Valor	
	EXTENSIÓ	EXTENSIÓ FÍSICA INFERIOR
		QUANTITAT D'ELEMENTS INFERIOR
		EXTENSIÓ TEMPORAL INFERIOR
		HIPOCORÍSTIC AMB ANTROPÒNIMS
	EXACTITUD	
	INTENSITAT	INTENSITAT INFERIOR (D'UNA PROPIETAT), INTENSITAT INFERIOR (D'UN FENOMEN)
		IMPORTÀNCIA INFERIOR
+ Subjectiu	EMOCIÓ	EMOCIONS ASSOCIADADES A LA INFANTESA, COMPASSIÓ, AFECTE, MENYSPREU

Taula 7. Estructura semàntica del sufix *-et/eta* en català antic

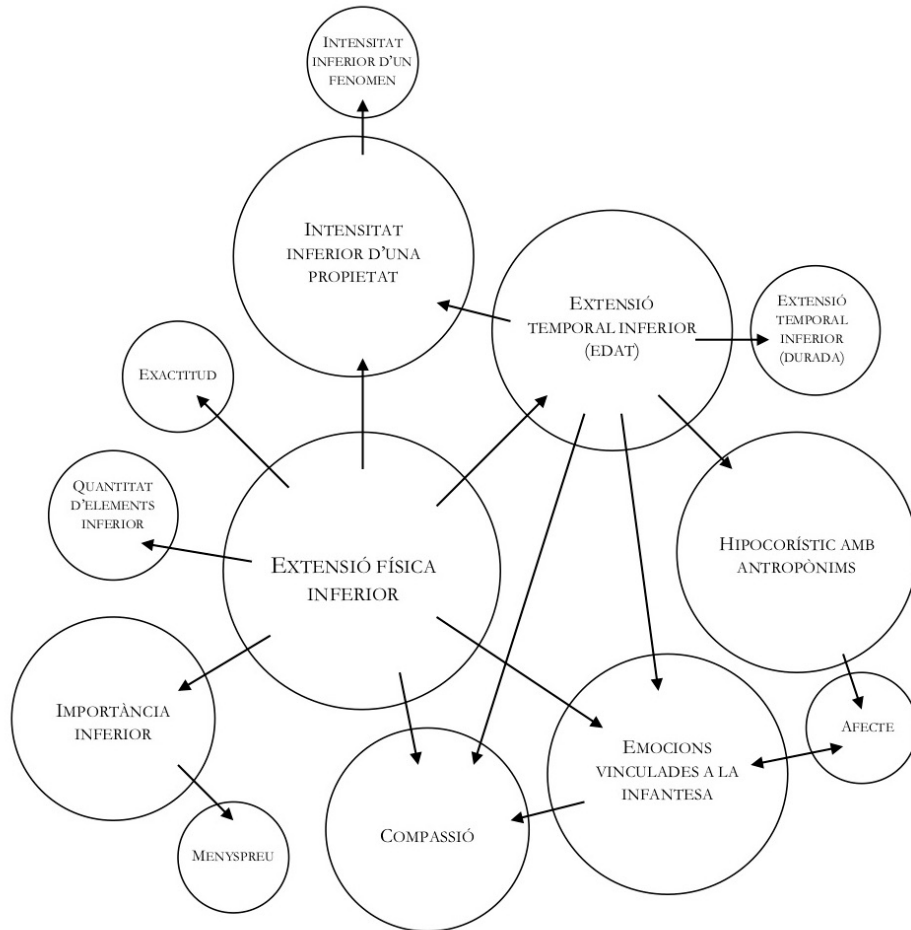

Figura 1. Esquema dels valors del sufix *-et/eta* en català antic

El sorgiment i l'expansió en l'ús dels valors subjectius del sufix comportaran l'augment de la freqüència relativa dels mots sufixats amb *-et/eta* en diacronia, com es pot observar en la taula 8.⁹

9. La caiguda de la freqüència relativa entre els s. XIII i XIV es pot explicar, com ja s'ha dit, per la composició del corpus.

Segle	Casos	h_i
s. XIII	348	0,000362816
s. XIV	337	0,000149183
s. XV	975	0,000290104
s. XVI	706	0,000434742
Total	2366	0,000288433

Taula 8. Evolució per segles de la freqüència, absoluta i relativa, del sufix *-et/eta* en la mostra estudiada

3.3 El caràcter col·loquial de la sufixació valorativa amb *-et/eta* es manifesta en la distribució dels casos per tipologia textual. El sufix presenta una freqüència d'ús, tant absoluta com relativa, molt superior a la mitjana en els llibres de cort, en els epistolaris i dietaris, i en les obres religioses i morals (taula 9). Els processos judicials permeten accedir a la llengua oral a través de la transcripció de les declaracions dels testimonis i acusats (sobre la variació funcional en català antic, vegeu Martines 2020b). Són particularment rics en casos del sufix *-et/eta* el *Llibre de Cort de Justícia de Cocentaina* (1269-1290) (Ponsoda 1996), el *Llibre de cort reial de justícia* (1279-1321) de València (Diéguez 2002) o el procés judicial anomenat modernament *El cavaller i l'alcapota* (Riera i Sans 1973). Igualment, els dietaris i epistolaris personals, de caràcter privat, ens faciliten el coneixement de la llengua en registres menys formals o en contextos familiars, com ocorre amb els epistolaris d'Hipòlita Roís de Liori i d'Estefania de Requesens (Ahumada 2003). En tercer lloc, el sufix *-et/eta* és molt usual en obres religioses i morals dels s. xv i xvi, fonamentalment en lectures pietoses (com la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena o l'*Spill de la vida religiosa*) i textos homilètics (com els sermons de Sant Vicent Ferrer); com ja s'ha apuntat abans (§ 2.12), la presència del sufix en aquests textos s'explica per la voluntat de fomentar en el lector o l'oient un determinat acostament afectiu cap a la divinitat.

Tipologia textual	f _i	%	h _i
Llibres de cort	698	29,50	0,000866
Epistolaris i dietaris	537	22,70	0,000384
Obres religioses i morals	307	12,98	0,000224
Prosa de ficció	176	7,44	0,000152
Textos administratius	156	6,59	0,000149
Textos científics i tècnics	154	6,51	0,000278
Cròniques i obres historiogràfiques	138	5,83	0,000147
Poesia	106	4,48	0,000496
Textos jurídics	76	3,21	0,000079
Prosa cancelleresca	11	0,46	0,000048
Obres gramaticals i lexicogràfiques	7	0,30	0,000440
Total	2366	100	0,000273

Taula 9. Distribució per tipologia textual de la freqüència, absoluta i relativa, del sufix *-et/eta* en la mostra estudiada

És cert que el sufix, amb el valor EMOCIONS ASSOCIADES A LA INFANT(ESA), és molt freqüent a la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena o als epistolaris d'Hipòlita Roís de Liori i d'Estefania de Requesens, però no per això podem considerar que es tracta d'un tret propi del llenguatge femení. En aquest sentit, Casanova (1998) apunta que aquest mecanisme s'usa en la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena amb una finalitat didàctica: «l'ús de diminutius (*pantaixet, rialleta, capçalet, suoreta*)» pretén donar al text un «to emotiu i afectuós», que vol «excitar el fervor de les monges i les dones a amar Déu» (Casanova 1998: 100). I matisa l'atribució d'aquest tret al llenguatge femení (en la mateixa línia, per exemple, que Hauf 1995) quan diu (1998: 119) que:

l'ús dels diminutius és propi no de l'autor sinó del tema i de la intencionalitat: per exemple, en la present obra abunden més en els trossos dedicats a Jesucrist i a la Verge de menuts. Totes les *Vita Christi* estan plenes de diminutius, la d'Eiximenis i la de Corella, i els autors italians del moment l'usen més encara que a València.

D'aquesta manera, l'ús del diminutiu (com a tret de llengua col·loquial), com també altres trets de l'estil de l'obra que volen aportar realisme o patetisme a aquesta, s'ha d'entendre en el context de les estratègies de meditació que hem apuntat anteriorment. En aquesta mateixa línia d'argumentació, Cantavella (2013), en l'anàlisi semàntica de les bases a les quals s'afeg el sufix *-et/eta* a la *Vita Christi*, conclou que els casos que hi troba es vinculen al món infantil. En resum, doncs, no podem considerar

l'ús del sufix valoratiu com un tret que marque llenguatge femení, sinó vinculat molt sovint a la infantesa. En la mesura que en la societat tradicional la cura dels infants recau sobre la dona, és explicable que siga més freqüent en textos escrits per dones.

3.4 Finalment, s'ha volgut veure en l'ús dels diminutius un tret de variació territorial, com a identificador de la varietat valenciana del català (p. ex. Riquer 1980: 340 o Colomina 2001: 13). Aquesta afirmació s'ha de matisar, si més no. D'entrada, no s'observen grans variacions (preses les freqüències relatives), entre els diferents parlars (taula 10), i l'ús del sufix *-et/eta* es documenta arreu del domini lingüístic català. És cert, però, que si acarem els quatre parlars documentalment més representats al corpus (i, doncs, amb una mostra textual més equilibrada), és superior la freqüència d'ús del sufix en el català occidental (valencià: $h_i = 0,000373863$; català nord-occidental: $h_i = 0,000320589$) respecte a la del bloc oriental (català balear: $h_i = 0,000263878$; català oriental central: $h_i = 0,000258294$).

Varietat territorial	h_i
Valencià	0,00037386
Alguerès	0,00036632
Nord-occidental	0,00032058
Balear	0,00026387
Oriental central	0,00025829
Septentrional	0,00012827

Taula 10. Distribució per varietat territorial de la freqüència relativa del sufix *-et/eta* en la mostra estudiada¹⁰

Aquesta diferència entre els dos blocs, l'occidental i l'oriental, és, però, molt marcada si es contrasta la freqüència que presenten, per parlars, els valors més subjectius (el que hem denominat IMPORTÀNCIA INFERIOR i els emocionals), de manera que podem concloure que aquesta novetat presenta una major difusió en els parlars occidentals del català. No obstant l'anterior, aquests valors més subjectius són també possibles a la resta de parlars, com hem documentat en l'apartat anterior (§3), i no es poden considerar un tret exclusiu del català occidental. Més encara, cal prendre

10. Excloem de l'anàlisi els casos d'adscripció dubtosa, que el CICA etiqueta com a CAT (català), OR (català oriental) o OC (català occidental).

amb cautela les dades anteriors, ja que els resultats poden estar condicionats per la selecció d'obres que integren el corpus de referència: reculls documentals com l'epistolari d'Hipòlita Roís de Liori i Estefania de Requesens, o la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena, que per les característiques tipològiques i temàtiques tenen una presència molt elevada del sufix *-et/eta*, s'adscriuen totes dues al valencià.

Varietat territorial	h_1
Nord-occidental	0,0000501
Valencià	0,0000442
Balear	0,0000110
Oriental central	0,0000084
Septentrional	0,0000037
Alguerès	-

Taula II. Distribució per varietat territorial de la freqüència relativa dels valors subjectius del sufix¹¹

4. CONCLUSIONS

i. La recerca prèvia a aquest article sobre els sufixos avaluatius permet identificar tres valors diferents aplicables a l'estudi de *-et/eta*: (a) Un significat denotatiu, que comporta la descripció del referent de la base que modifica en termes d'extensió o intensitat. Es tracta d'uns valors menys subjectius. (b) Uns valors emotius, que comporten l'avaluació positiva o negativa del referent de la base que modifica. Es tracta d'uns valors subjectius. (c) Unes funcions pragmàtiques vinculades amb la cortesia o l'atenuació. Són valors de caràcter intersubjectiu.

ii. En perspectiva diacrònica, el valor primer del sufix *-et/eta* és el d'EXTENSÍO FÍSICA INFERIOR i el d'EXTENSÍO TEMPORAL INFERIOR deu derivar d'aquell. Això es demostra no sols perquè té una freqüència molt menor al corpus si excloem els hipocorístics, sinó també perquè el valor EXTENSÍO TEMPORAL INFERIOR generalment es troba en un context pont vinculat a la dimensió física: l'EDAT. El valor de DURADA temporal és molt poc usual i degué sorgir fruit d'un procés de blanquejament semàntic.

11. Cal advertir que, al CICA, els *Sermons* de Sant Vicent s'adscriuen al català nord-occidental atenent la procedència del reportador que els va transcriure. Tot i això, si els casos subjectius d'aquesta obra s'assignen al valencià, el català nord-occidental continua mantenint una freqüència molt superior a la dels parlars orientals ($h_1 = 0,000035$) i el valencià oscil·la poc ($h_1 = 0,000047$).

iii. Durant els s. XIII i XIV, el sufix *-et/eta* ha evolucionat poc des d'aquest valor primer, EXTENSIO FÍSICA INFERIOR, i a més d'aquest significat etimològic presenta valors de caràcter [- subjectiu] derivats directament d'aquell: el valor EDAT INFERIOR i el derivat HIPOCORÍSTIC, quan s'aplica a antropònims. I el valor INTENSITAT INFERIOR (D'UNA PROPIETAT, D'UN FENOMEN), amb el qual es gradua una propietat o un fenomen perceptibles físicament. El canvi s'esdevé a la darrera del s. XIV i, sobretot, durant els s. XV i XVI, moment en què apareixen valors nous de caràcter [+ subjectiu]: el valor IMPORTÀNCIA INFERIOR, vinculat a la idea d'intensitat; i els emocionals, centrats en dos nuclis: la COMPASSIÓ i les EMOCIONS ASSOCIADES a la INFANTESA. Aquest canvi semàntic podria explicar fenòmens com la reduplicació del sufix o la coaparició d'aquest juntament amb adjectius que graduen mida i edat durant aquest període. Aviat, a més, d'aquests valors subjectius afloraran usos del sufix de caràcter intersubjectiu.

iv. El procés descrit degué esdevenir-se com a resultat d'un seguit d'inferències invitades pel context (fonamentades en metonímies del tipus CAUSA & EFECTE), les quals comportaran la subjectivació creixent del sufix, especialment durant els s. XV i XVI. A més, els casos en què el sufix presenta un ús intersubjectiu constitueixen possibles contextos pont perquè arribe a codificar funcions pragmàtiques associades a la cortesia o a l'atenuació.

v. El sufix valoratiu *-et/eta* devia ser un tret propi de la llengua col·loquial: això explica que presente una freqüència d'ús major en les transcripcions de processos judicials, en els epistolaris i dietaris privats o en obres pietoses.

vi. Des d'una perspectiva diatòpica, el sufix estudiat es documenta amb una freqüència similar arreu del domini lingüístic. Són els valors més subjectius, especialment de tipus emocional, els que presenten una major variació, i és als parlars occidentals (i, particularment, en valencià) on tenen una freqüència d'ús major. Aquesta hipòtesi, però, s'ha de matisar perquè pot estar condicionada per la selecció d'obres que integren el corpus de referència.

JORDI M. ANTOLÍ MARTÍNEZ

ISIC-IVITRA / IIFV / IULMA / Universitat d'Alacant

jordi.antoli@ua.es

ORCID 0000-0003-2273-653X

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ANTOLÍ, J. M. (en premsa) «La conceptualització del *cor* en català antic. Entre la història cultural i el canvi semàntic», dins M. I. Guardiola, J. Martines &

- C. Martínez (ed.), *Miscel·lània d'estudis en honor d'Antoni Ferrando*, València, Tirant lo Blanch.
- AHUMADA, E. de, ed. (2003) *Epistolaris d'Hipòlita Roís de Liori i d'Estefania de Requesens (segle XVI)*, València, Universitat de València.
- BARTRA, A. (en premsa) «El nom i el sintagma nominal», dins J. Martines, M. Pérez Saldanya & G Rigau (ed.), *Gramàtica del català antic*, Barcelona, Empúries.
- BERNAL, E. (2015) «Catalan», dins N. Grandi & L. Körtvélyessy (ed.), *The handbook of evaluative morphology*, Edinburgh, Edinburgh University Press, p. 205-215. [<https://doi.org/10.1515/9780748681754-020>]
- BRÜCH, J. (1926) «Das Suffix -attus, -ittus, -ottus», *Revue de Linguistique Romane*, 2, p. 98-112.
- CABRÉ MONNÉ, M. T. (2002) «Altres sistemes de formació de mots», dins J. Solà, M.-R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya (ed.), *Gramàtica del català contemporani*, vol. I, Barcelona, Empúries, p. 889-932.
- CABRÉ, M. T. (2002) «La derivació», dins J. Solà, M.-R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya (ed.), *Gramàtica del català contemporani*, vol. I, Barcelona, Empúries, p. 731-775.
- CANTAVELLA, R. (2013) «El denominat “estil afectiu” en la *Vita Christi* d'Isabel de Villena», dins G. Colón (ed.), *Els escriptors valencians del segle XV*, Castelló, Universitat Jaume I, p. 193-233.
- CASANOVA, E. (1998) «La llengua d'Isabel de Villena», *Anuari de l'Agrupació Borriellenca de Cultura*, 9, p. 99-120.
- COLOMINA, J. (2001) «Pròleg», dins M. À. Diéguez, *El llibre de Cort de Justícia de València, 1279-1321: estudi lingüístic*, València/Barcelona, IIFV/PAM, p. 9-14.
- CICA = Torruella, J., M. Pérez Saldanya & J. Martines (dir.) *Corpus Informatitzat del Català Antic*. [<http://cica.cat/index.php>]
- CTILC = RAFEL, J. (dir.) *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana*, Institut d'Estudis Catalans. [<http://ctilc.iec.cat/>]
- DCVB = Alcover, A. M. & F. de B. Moll (1985) *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, Moll.
- DIÉGUEZ, M. À. (2002) *Clams i crims en la València medieval segons el «Llibre de cort reial de justícia (1279-1321)»*, Alacant, Universitat d'Alacant, 2002.
- DRESSLER, W. U. & L. M. BARBARESI (1994) *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German and other Languages*, Berlín, Mouton de Gruyter. [<https://doi.org/10.1515/9783110877052>]
- GIEC (2016) = Institut d'Estudis Catalans (2016) *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

- GNV = Acadèmia Valenciana de la Llengua (2006) *Gramàtica normativa valenciana*, València, Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- GRÀCIA, L. & L. TURON (1998) «Els sufixos apreciatius: una descripció del problema i una proposta d'anàlisi semàntica», *Estudi General*, 17, p. 11-35.
- GRANDI, N. & L. KÖRTVÉLYESSY (2015) «Introduction: Why evaluative morphology», dins N. Grandi & L. Körtvélyessy (ed.), *The handbook of evaluative morphology*, Edinburgh, Edinburgh University Press, p. 3-20. [<https://doi.org/10.1515/9780748681754-005>]
- HASSELROT, B. (1953) «Les suffixes en *-tt-* et la formation de verbes fréquentatifs», dins *Mélanges de linguistique et de littérature romanes offerts à Mario Roques*, vol. 2, París, Éditions Art et Science, p. 139-149.
- HAUF, A. (1980) «L'espiritualitat catalana medieval i la "devotio moderna"», dins J. Bruguera & J. Massot i Muntaner (ed.), *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura catalanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- HAUF, A. (1995) «Introducció», dins Isabel de Villena, *Vita Christi*, Barcelona, Edicions 62.
- JARA, M. (2021) «Subjetividad e intersubjetividad de los diminutivos en *-it* en el español amazónico peruano», *Revista Española de Lingüística*, 51 (1), p. 23-57. [<https://doi.org/10.31810/RSEL.51.1.2>]
- JURAFSKY, D. (1996) «Universal tendencies in the semantics of the diminutive», *Language*, 72 (3), p. 533-578. [<https://doi.org/10.2307/416278>]
- MARTINES, J. (1997) «El sufix *-aire* al País Valencià», dins *Miscel·lània Germà Colon*, vol. 7, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 229-262.
- MARTINES, J. (2020a) «De *paraire* (s. XIII) a *tuitaire* (s. XXI): el sufix *-aire* en català» (ponència), dins *Jornada sobre diccionarització*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 29 març 2019.
- MARTINES, J. (2020b) «General lexicon», dins J. Argenter & J. Lüdtke (ed.), *Manual of Catalan Linguistics*, Berlín, Walter de Gruyter, p. 311-350.
- MARTINES, J. (2021) «Història del lèxic i *Curial e Güelfa*. El cas del verb *palesar*», dins A. Ferrando & A. M. Babbi (ed.), *La «cavalleria umanistica» italiana: Enyego (Inico) d'Àvalos e 'Curial e Güelfa'*, Amsterdam / Nova York, John Benjamins, p. 77-126. [<https://doi.org/10.1075/ivitra.29.06mar>]
- MILLO, L. (1997) *Gastronomia valenciana*, València, Generalitat Valenciana.
- MOLL, F. de B. (1982) *Els llinatges catalans*, Mallorca/Barcelona, Editorial Moll / Grup del llibre.

- MUTZ, K. (2015) «Evaluative morphology in a diachronic perspective», dins N. Grandi & L. Körtvélyessy (ed.), *The handbook of evaluative morphology*, Edinburgh, Edinburgh University Press, p. 142-154. [<https://doi.org/10.1515/9780748681754-015>]
- PEIRSMAN, Y. & D. GEERAERTS (2006) «Metonymy as a prototypical category», *Cognitive Linguistics*, 17, p. 269-316. [<https://doi.org/10.1515/COG.2006.007>]
- PÉREZ SALDANYA, M., M. SIFRE & J. TODOLÍ (2004) *Morfologia catalana*, Barcelona, Editorial UOC.
- PONSODA, J. J. (1996) *El català i l'aragonés en els inicis del Regne de València segons el Llibre de Cort de Justícia de Cocentaina (1269-1295)*, Alcoi, Marfil.
- PONSONNET, M. (2018) «A preliminary typology of emotional connotations in morphological diminutives and augmentatives», *Studies in Language*, 42 (1), p. 17-50. [<https://doi.org/10.1075/sl.00002.pon>]
- PRIETO, V. (2015) «The semantics of evaluative morphology», dins N. Grandi & L. Körtvélyessy (ed.), *The handbook of evaluative morphology*, Edinburgh, Edinburgh University Press, p. 21-31.
- RIERA, J. (1973) *El cavaller i l'alcovota: un procés medieval*, Barcelona, Club Editor.
- RIQUER, M. de (1980) *Història de la literatura catalana*, vol. III, Barcelona, Ariel.
- RULL, X. (en premsa) «La sufixació», dins J. Martines, M. Pérez Saldanya & G Rigau (ed.), *Gramàtica del català antic*, Barcelona, Empúries.
- TRAUOGOTT, E. C. (2010) «Revisiting subjectification and intersubjectification», dins K. Davidse, L. Vandelanotte & H. Cuyckens (ed.), *Subjectification, Intersubjectification and Grammaticalization*, Berlín, De Gruyter Mouton, p. 29-70.
- TRAUOGOTT, E. C. (2012) «Pragmatics and language change», dins K. Allan & K. M. Jaszczolt (ed.), *The Cambridge Handbook of Pragmatics*, Cambridge, Cambridge University Press, p. 549-566. [<https://doi.org/10.1017/CBO9781139022453.030>]
- TRAUOGOTT, E. C. & G. TROUSDALE (2013) *Constructionalization and Constructional Changes*, Oxford, Oxford University Press. [<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199679898.001.0001>]
- TRAUOGOTT, E. C. & R. DASHER (2002) *Regularity in Semantic Change*, Cambridge, Cambridge University Press. [<https://doi.org/10.1017/CBO9780511486500>]
- WIERZBICKA, A. (1984) «Diminutives and depreciatives: semantic representation for derivational categories», *Quaderni di Semantica*, 5, p. 123-130.
- WIERZBICKA, A. (1991) *Cross-cultural pragmatics: The semantics of human interaction*, Berlín, Mouton de Gruyter. [<https://doi.org/10.1515/9783112329764>]